

ROZHRADY

JAZYKOVÁ SITUACE A JAZYKOVÁ POLITIKA NA BALEÁRSKÝCH OSTROVECH

JAROMÍR KADLEC

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Česká republika

KADLEC, Jaromír: Language situation and language politics in Balearic Islands. Jazykovedný časopis (Journal of Linguistics), 2018, Vol. 69, No 2, pp. 237 – 248.

Abstract: The paper will focus on the Balearic Islands, the autonomous community of Spain, located in the western Mediterranean Sea. The focus is placed not only on the demography and the linguistic situation but primarily on the linguistic politics and the language legislation of this territory. The Balearic Islands have the same political autonomy as the other Autonomous Communities of Spain which, however, use it far less than the other communities. Catalan is not for local inhabitants, who do not feel a strong belonging to the Catalan speaking world, so an essential part of identity as for the inhabitants of Catalonia and therefore the linguistic question for the local politicians is not such a priority as for the politicians in Catalonia. Even the sense of identity on the Islands is less intense than in Catalonia or the Basque Country, thanks to the migration from the different parts of Spain and from abroad. Despite the emancipation efforts, which we can observe even in other parts of Spain, Catalan on the Balearic Islands, due to the reasons mentioned above contrary to Catalonia, does not have any chance to resist Spanish or even to overpower it.

Key words: Balearic Islands, Catalan language, Spanish language, language legislation, language politics, sociolinguistics

1. ZEMĚPISNÁ SITUACE

Baleárské ostrovy jsou tvořeny skupinou ostrovů nacházejících se ve Středomořském moři nedaleko od města Valencie. Jedná se o 11 malých ostrůvků a čtyři velké ostrovy (Mallorca, Menorca, Ibiza a Formentera) s celkovou rozlohou 4 992 km². Mallorca se svými 3 619 km² zaujímá téměř 75 % rozlohy souostroví. Menorca má rozlohu 692 km², Ibiza 568 km² a Formentera 80 km². Od roku 1978 mají Baleárské ostrovy statut autonomního společenství (španělsky *comunidad autónoma*), tvořeného jedinou provincií, s hlavním městem Palma de Mallorca. Společně s Katalánskem a Valencijským společenstvím patří Baleáry do katalánské jazykové oblasti.

2. JAZYKOVÁ SITUACE

V roce 2015 žilo podle údajů Statistického úřadu Baleárských ostrovů (katalánsky *Institut d'Estadística de les Illes Balears*)¹ na Baleárských ostrovech 1 104 479 obyvatel, z toho 859 289 na Mallorce (400 578 v hlavním městě Palma de Mallorca), 140 964 obyvatel na Ibize, 92 348 obyvatel na Menorce a 11 878 obyvatel na ostrově Formentera. O něco více než polovina místní populace (55,76 %) se narodila na Baleárských ostrovech.² Cizinci představují 17,06 % populace ostrovů. Počet obyvatel ostrovů se v posledních desetiletích výrazně zvýšil a za posledních 40 let se zdvojnásobil.³ Baleárské ostrovy představují pouze 1 % španělské rozlohy, ale žije na nich 2,3 % španělské populace. Od roku 1960 je zde nárůst obyvatel, způsobený rozvojem turistického průmyslu, mnohem vyšší než je španělský průměr.⁴ Mnohem vyšší je na ostrovech také podíl cizinců, neboť v celém Španělsku tvoří cizinci pouze desetinu populace. Rozdíl je i v původu cizinců. Na Baleárských ostrovech bylo v roce 2009 nejvíce Němců (14,7 %), Maročanů (9,8 %), Britů (9,7 %), Italů (6,6 %) a Ekvádorců (5,6 %), zatímco v celém Španělsku převažovali Rumuni (11,7 %), Maročané (11,3 %), Ekvádorci (7,6 %), Britové (5,9 %) a Kolumbijci (5,5 %). Specifikem Baleárských ostrovů je početná německá komunita.

Mateřským jazykem (katalánsky *llengua inicial*) 37,90 % populace na Baleárských ostrovech byla v roce 2010 katalánština, 48,60 % španělština a 3,60 % oba jazyky, zatímco v Katalánsku byla v roce 2013 katalánština rodným jazykem 31,02 % obyvatel, španělština mateřským jazykem 55,14 % populace a oba tyto jazyky měla jako mateřštinu 2,44 % Katalánců.⁵ Téměř stejná čísla se objevují v kategorii nejčastěji užívaný jazyk (katalánsky *llengua habitual*). Na Baleárských ostrovech je s 49,90 % nejčastěji užívaným jazykem španělština (v Katalánsku 50,73 %), následovaná katalánštinou (36,80 % osob na Baleárských ostrovech a 36,29 % v Katalánsku). V roce 2010 rozumělo na Baleárských ostrovech katalánsky 85,0 % osob (španělsky 99,77 %), katalánsky mluvilo 63,41 % obyvatelstva (španělsky 99,67 %), katalánsky umělo číst 70,82 % populace (španělsky 97,42 %) a katalánsky umělo psát pouze 47,90 % občanů (španělsky 95,90 %) tohoto autonomního společenství. Znalost katalánštiny na Baleárských ostrovech je

¹ Veškeré údaje o Baleárských ostrovech uvedené v této části pocházejí ze zdrojů poskytnutých Statistickým úřadem Baleárských ostrovů.

² Osoby narozené v oblastech, kde se užívá katalánština (Baleárské ostrovy, Katalánsko, Valencijské společenství), představovali v roce 2014 60,32 % obyvatel Baleárských ostrovů. Ještě v roce 1970 to bylo 81,57 %.

³ Například v roce 1970 žilo na Baleárských ostrovech pouze 532 946 obyvatel.

⁴ Zatímco na Baleárských ostrovech vzrostl počet obyvatel v letech 1960 – 2015 o 150 %, ve Španělsku to bylo jen o 52 %.

⁵ Veškeré údaje o Katalánsku uvedené v této části pocházejí ze zdrojů poskytnutých Katalánským statistickým úřadem (*Institut d'Estadística de Catalunya*).

však navzdory faktu, že ji má jako mateřštinu větší podíl osob než v Katalánsku, výrazně nižší než v Katalánsku, kde v roce 2013 rozumělo katalánsky 94,33 % osob (španělsky 99,77 %), katalánsky mluvilo 80,39 % obyvatelstva (španělsky 99,67 %), katalánsky umělo číst 82,39 % populace (španělsky 97,42 %) a katalánsky umělo psát 60,38 % občanů (španělsky 95,90 %). Katalánština byla nejvíce rozšířena na ostrově Formentera, kde rozumělo katalánsky 90,85 % a tímto jazykem mluvilo 73,00 % obyvatel. Naopak nejméně užívali katalánštinu lidé v hlavním městě Palma de Mallorca. Katalánsky na Baleárských ostrovech nejvíce rozumějí a umějí číst lidé ve věku 51 až 65 let, nejčastěji mluví lidé nad 65 let, ale pokud jde o písemný projev, tak katalánštinu používají nejvíce naopak obyvatelé od 16 do 35 let. Znalost katalánštiny se zvyšuje úměrně s dosaženým stupněm vzdělání. Katalánsky rozumí 82,41 % osob se základním, 85,31 % osob se středoškolským a 87,35 % osob s vysokoškolským vzděláním. Katalánsky mluví 63,27 % osob se základním, 60,34 % osob se středoškolským a 73,79 % osob s vysokoškolským vzděláním. Katalánsky umí číst 59,22 % osob se základním, 71,66 % osob se středoškolským a 83,30 % osob s vysokoškolským vzděláním. Katalánsky dokáže psát 31,81 % osob se základním, 47,88 % osob se středoškolským a 69,20 % osob s vysokoškolským vzděláním. Velké rozdíly jsou tedy zejména v porozumění psané katalánštině a schopnosti písemně komunikovat v tomto jazyce. Katalánsky rozumějí v podstatě všichni obyvatelé (98,65 %) narození na Baleárských ostrovech, v Katalánsku nebo ve Valencijském společenství, 94 % z nich mluví katalánsky, 91 % umí číst katalánsky a 73 % umí psát katalánsky. Katalánsky rozumí 83,59 % populace narozené v jiných částech Španělska, 38,42 % těchto lidí mluví katalánsky, 53,24 % umí číst, ale katalánsky psát dokáže jen 22,33 % těchto obyvatel. Pokud jde o osoby narozené v zahraničí, 61,16 % z nich rozumí katalánsky, 23,14 % hovoří katalánsky, 44,19 % dokáže číst v katalánštině a 17,83 % z nich je schopno používat katalánštinu v písemném projevu.

Za svůj jazyk (katalánsky *llengua d'identificació*) považuje nejvíce obyvatel Baleárských ostrovů španělštinu (45,89 %), za níž následuje katalánština (36,07 %). Oba jazyky považuje za vlastní 6,19 % populace a 11,86 % obyvatel se ztotožňuje s jiným jazykem. V Katalánsku je to podobné. Za svůj jazyk považuje 47,55 % Katalánců španělštinu, 36,38 % katalánštinu a 7,00 % oba jazyky. Na Menorce a ostrově Formentera je více osob považujících za svůj vlastní jazyk katalánštinu než osob považujících za svůj vlastní jazyk španělštinu. Na ostrově Formentera považuje nejvíce za svůj vlastní jazyk katalánštinu 50,80 % obyvatel, španělštinu 34,37 %, oba jazyky 4,17 % a jiný jazyk 10,70 % populace. Na Menorce se vyslovilo 51,54 % pro katalánštinu, 28,34 % pro španělštinu, 6,24 % pro oba jazyky a 13,89 % pro jiný jazyk. Největší převahu měla španělština na Ibize, kde se s ní ztotožnilo 49,74 % obyvatel (na Mallorce 47,20 %). Pro katalánštinu se vyslovilo na Ibize 28,74 % (na Mallorce 35,43 %), pro oba jazyky 4,30 % (na Mallorce 6,47 %) a pro jiný jazyk 17,22 % (na Mallorce 10,90 %).

3. HISTORIE

Baleárské ostrovy byly ovládány postupně Féniciany, Řeky, Kartaginci a Římany, kteří je začlenili do Hispánie a polatinštili. Latina se stala mateřským jazykem veškeré populace žijící na Baleárských ostrovech. V 5. století našeho letopočtu obsadili Baleáry Vandalové a na konci 8. století Arabové. Obyvatelstvo hovořilo i nadále latinsky. Po vyhnání Arabů v roce 1229 se Baleárské ostrovy staly součástí Aragonského království, které bylo spřízněno s Katalánskem, jež se těšilo v rámci Aragonského království poměrně značné autonomii. Skutečnými vládci Baleárských ostrovů se proto stali Katalánci, kteří se zde začali hojně usazovat již od 13. století a jejichž jazyk přijalo místní obyvatelstvo (Dols, 1995, s. 105). Na počátku 18. století, za vlády Filipa V., se míra autonomie všech katalánských území, včetně Baleárských ostrovů, výrazně snížila, katalánské instituce byly nahrazeny institucemi španělskými a následně bylo zakázáno užívat katalánštinu ve státní správě, u soudů a ve školách. V neformální komunikaci však obyvatelé Baleárských ostrovů užívali i nadále katalánštinu. V 18. století byly ostrovy postupně obsazeny Španěly, Brity a Francouzi. V letech 1708 – 1802 byla Menorca součástí britského impéria. V průběhu 19. století se postavení katalánštiny zlepšilo, obdobně jako v Katalánsku došlo k jazykové a literární renesanci katalánštiny (Moll, 1994, s. 64) a řada baleárských lingvistů se zúčastnila na počátku 20. století diskusí o standardizaci katalánštiny. Generál Franko však okamžitě po svém nástupu k moci v roce 1936 zakázal užívání katalánštiny a z katalánských měst a obcí musely zmizet veškeré nápisy v katalánštině (Serrano Vázquez, 1996, s. 388). Španělština se stala symbolem národní jednoty frankistického Španělska a používání jiných jazyků bylo tvrdě potlačováno, avšak většina baleárské populace mluvila i nadále katalánsky, protože protikatalánská politika byla na Baleárských ostrovech uplatňována mnohem mírněji než v Katalánsku. Katalánsky ostatně mluvila doma i řada baleárských frankistů. Pro období mezi lety 1900 a 1960 je typická diglosie bez bilingvismu (Moll, 1990, s. 175). Existují však velké rozdíly mezi venkovem a městy. Zatímco na venkově se užívá takřka výhradně katalánština, obyvatelé měst se vyjadřují v obou jazycích, akceptují bilingvismus, a to včetně dominantního postavení španělštiny. Katalánština byla dvě století jazykem ústní komunikace, španělština pak jazykem komunikace písemné a místní obyvatelé neměli s tímto rozdělením funkcí obou jazyků vážnější problémy. Literární díla byla publikována zejména v katalánštině, avšak na ostrovech se nerozvinul katalánský nacionalismus, a pokud ano, tak ve velmi umírněné a často klerikálně zaměřené podobě. Jazykem místní levice byla až do skončení Frankovy vlády španělština.⁶ Rozvoj turistiky, který započal v šedesátých letech 20. století,⁷ výrazně změnil

⁶ Až v roce 1974 začalo být vydáváno ilegální periodikum místní komunistické strany *Nostra Paraula* v katalánštině.

⁷ Až do té doby bránily imigraci na ostrovy jejich obtížná ekonomická využitelnost a zejména jejich geografická izolovanost.

demografickou strukturu Baleárských ostrovů⁸ a posílil postavení španělštiny.⁹ Před příchodem imigrantů neměla většina obyvatel potřebu mluvit španělsky. Lidé na venkově často ovládali pouze katalánštinu a ke vzájemné komunikaci používali jednotlivé baleárské dialekty tohoto jazyka. Až v šedesátých letech byl také dokončen rozsáhlý slovník katalánštiny užívané v Katalánsku, Valencijském společenství a na Baleárských ostrovech, a to navzdory tomu, že práce na něm byly zahájeny již na začátku 20. století. Mezi lety 1960 a 1975 zavládl na ostrovech jednostranný bilingvismus (Moll, 1990, s. 177), neboť původní obyvatelé ostrovů ovládali katalánštinu i španělštinu, kdežto imigranti z jiných částí Španělska, kde se neužívala katalánština, hovořili pouze španělsky a necítili potřebu učit se katalánštinu, neboť nepovažovali znalost tohoto jazyka za nezbytnou pro zlepšení svého postavení ve společnosti. Tato situace ostatně u starších osob nebo u osob nežijících na ostrovech delší dobu přetrvává dodnes. Důsledkem kontaktu mezi místními starousedlíky a imigranty byla skutečnost, že užívání španělštiny se rozšířilo do oblastí, kde se dříve užívala zejména katalánština. Ke změně došlo již v posledních letech Frankovy diktatury (Herrerias, 2010, s. 187). Na Baleárských ostrovech se usadila řada absolventů barcelonské univerzity ovlivněná katalánským nacionalismem. V roce 1978 byly Baleáry vyhlášeny autonomním společenstvím majícím od roku 1983 vlastní parlament (katalánštinou *Parlament de les Illes Balears*) a katalánština se stala společně se španělštinou úředním jazykem tohoto společenství.¹⁰

4. JAZYKOVÉ ZÁKONY

Ze všech španělských autonomních společenství, kde je katalánština jedním z úředních jazyků,¹¹ mají Baleáry nejméně propracovanou jazykovou politiku. Statut autonomie získaly jako poslední ze společenství,¹² ve kterých má katalánština postavení úředního jazyka, a tento dokument navíc ponechal španělské vládě řadu kompetencí, které byly jinde převedeny na orgány autonomních společenství.¹³ Bylo to způsobeno tím, že místní politici byly menšími zastánci autonomie než v jiných částech Španělska a otázka uzákonění postavení katalánštiny pro ně nebyla příliš důležitá. Předpisy na zlepšení postavení katalánštiny na ostrovech byly přijaty spíše jako důsledek uplatňování jazykové politiky v jiných autonomních společenstvích.¹⁴

⁸ Na Baleárské ostrovy, zejména na Mallorku, se přestěhovalo velké množství cizinců.

⁹ V 19. století a v první polovině 20. století odcházeli obyvatelé chudých Baleárských ostrovů často za lepším životem do Ameriky.

¹⁰ Plán na autonomii Baleárských ostrovů přitom vznikl již během občanské války, která probíhala v letech 1936 – 1939.

¹¹ Kromě Baleárských ostrovů a Katalánska je katalánština společně se španělštinou úředním jazykem Valencijského společenství.

¹² Katalánsko získalo statut autonomie v roce 1979 a Valencijské společenství v roce 1982.

¹³ Například pravomoci v oblasti vzdělávání byly převedeny na baleárské orgány až v roce 1988.

¹⁴ Kromě Katalánska a Valencijského společenství také v Baskicku a Navarrském společenství.

Podle článku 3 Statutu autonomie (katalánsky *Estatut d'autonomia*) z roku 1983 je katalánština, vlastní jazyk Baleárských ostrovů, společně se španělštinou úředním jazykem. Všichni mají právo ji znát a používat a nikdo nemůže být z jazykových důvodů diskriminován. Instituce Baleárských ostrovů zaručují běžné a úřední užívání obou jazyků, přijímají opatření nezbytná pro zajištění jejich znalosti a vytvářejí podmínky umožňující dosáhnout úplné rovnoprávnosti obou jazyků. Naprosto stejný text se objevuje v článku 4 Statutu autonomie z roku 2007. Podle článku 14 Statutu autonomie z roku 2007 mají občané Baleárských ostrovů právo obracet se na úřady autonomního společenství v jednom z úředních jazyků a dostat odpověď v jazyce, který použili.

V roce 1986 byl schválen Zákon 3/1986 z 29. dubna o jazykové normalizaci na Baleárských ostrovech (katalánsky *Llei 3/1986, de 29 d'abril de normalització lingüística a les Illes Balears*), jehož cílem bylo zaručit podle článku 1 naplňování článku 3 Statutu autonomie z roku 1983, zejména zajistit postupné používání katalánštiny na úřadech, ve školách a ve společenské komunikaci a vytvořit společenské povědomí o důležitosti znalosti a užívání katalánštiny všemi občany. Podle článku 2 je katalánština vlastním jazykem Baleárských ostrovů a všichni mají právo ji znát a užívat. Katalánsky mohou ústně i písemně komunikovat s úřady, veřejnoprávními organizacemi a státními i soukromými podniky. Katalánštinu mohou používat v práci, v politice, v odborech, v náboženském životě a v umění. Mají rovněž právo na to, aby byli vzděláváni v katalánštině a dostávali v tomto jazyce informace v rámci společenské komunikace. Užívání katalánštiny je však pochopitelně podle článku 6 tohoto zákona omezeno pouze na veřejné instituce autonomního společenství a na místní samosprávu. Podle článku 7 musí být vydáván Úřední věstník Baleárských ostrovů (katalánsky *Butlletí Oficial de les Illes Balears*) v katalánštině a španělštině. V článku 8 se dočteme, že veškerá potvrzení vydávaná veřejnými subjekty autonomního společenství musejí být v katalánštině, pokud žadatel nepožádá o jejich španělskou verzi. Článek 10 opět umožňuje občanům, aby si zvolili jazyk, ve kterém chtějí komunikovat s úřady.

Jazykovým otázkám je věnována Vyhláška 100/1990 z 29. listopadu upravující užívání úředních jazyků správy Autonomního společenství Baleárských ostrovů (katalánsky *Decret 100/1990, de 29 de novembre, regulant l'ús de les llengües oficials de l'administració de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears*), kde se v článku 5 uvádí, že katalánštinu je potřeba používat na tiskopisech, hlavičkových papírech, poštovních razítkách atd. Psací stroje a počítače používané na úřadech patřících pod Autonomní společenství Baleárských ostrovů musejí být vybaveny tak, aby na nich bylo možné psát v katalánštině. Podle článku 7 musí být v katalánštině veškeré značení na komunikacích spadajících pod autonomní společenství. Pokud musí být z významných sociolingvistických důvodů značení v katalánštině i ve španělštině, tak první musí být text v katalánštině. Článek 8 vyžaduje, aby byly na veškerém movitém i nemovitém majetku správy autonomního společenství, včetně aut, nápisy a označení v katalánšti-

ně. V praxi to vypadá tak, že pouze v katalánštině bývají nápisy správy autonomního společenství a zejména pak toponyma. Úřední oznámení bývají většinou dvojazyčná a v obchodech se setkáváme velmi často s nápisy ve španělštině. Výsledky jazykové politiky nejsou příliš dobré, neboť úředníci místní samosprávy mají mnohdy problémy s písemným vyjadřováním v katalánštině, i když už v článku 24 výše uvedené vyhlášky se uvádí, že vláda stanoví požadavky týkající se úrovně znalosti katalánštiny pro jednotlivé kategorie úředníků autonomního společenství.

Z tohoto důvodu byla následně vydána Vyhláška 162/2003 z 5. září, kterou se schvaluje nařízení, jež upravuje požadavky na znalost katalánského jazyka ve výběrových řízeních na místa ve veřejné správě a obsazení pracovních míst v sektoru správy Baleárských ostrovů (katalánsky *Decret 162/2003, de 5 de setembre, pel qual s'aprova el Reglament que regula l'exigència de coneixements de llengua catalana en els procediments selectius d'accés a la funció pública i per a l'ocupació de llocs de treball que es convoquin en l'àmbit de l'Administració del govern de les Illes Balears*). Vyhláška rozlišuje celkem pět jazykových úrovní a požaduje, aby všichni noví úředníci ovládali katalánštinu na úrovni odpovídající jejich pracovnímu zařazení. Uchazeč, který není schopen doložit úroveň znalosti katalánštiny, může absolvovat test, který rozhodne, zda má pro práci, o kterou se uchází, dostatečnou znalost katalánštiny. Výjimku na přechodné období v délce pěti let dostali podle Vyhlášky 176/2003 z 31. října o změně Vyhlášky 162/2003 z 5. září, kterou se schvaluje nařízení, jež upravuje požadavky na znalost katalánského jazyka ve výběrových řízeních na místa ve veřejné správě a obsazení pracovních míst v sektoru správy Baleárských ostrovů (katalánsky *Decret 176/2003, de 31 d'octubre, de reforma del Decret 162/2003, de 5 de setembre, pel qual s'aprova el Reglament que regula l'exigència de coneixements de llengua catalana en els procediments selectius d'accés a la funció pública i per a l'ocupació de llocs de treball que es convoquin en l'àmbit de l'Administració del govern de les Illes Balears*) pouze úředníci starší 50 let. V roce 2011 byl přijat nový předpis pod názvem Vyhláška 16/2011 z 25. února o hodnocení a potvrzování znalostí katalánského jazyka (katalánsky *Decret 16/2011, de 25 de febrer, d'avaluació i certificació de coneixements de llengua catalana*), která aktualizuje úroveň znalosti katalánštiny podle Společného evropského referenčního rámce. V jednotlivých obcích je situace velmi různorodá. Některé obce používají v písemné úřední komunikaci pouze španělštinu, jiné oba úřední jazyky. Obecně je však možné říci, že katalánština se užívá více v ústní než v písemné komunikaci.

V roce 2002 vytvořila vláda Baleárských ostrovů obdobně jako v Katalánsku Sociální radu katalánského jazyka (*Consell Social de la Llengua Catalana*) spadající pod ministerstvo školství a kultury.¹⁵

Navzdory tomu, že podle článku 5 Zákona 3/1986 z 29. dubna o jazykové normalizaci na Baleárských ostrovech se mohou občané obracet na soudce a soudy

¹⁵ V Katalánsku vznikla stejná instituce již v roce 1991.

v obou úředních jazycích, prakticky všechna soudní jednání probíhají ve španělštině a soudci mnohdy katalánštinu neovládají. Nicméně podle španělských zákonů je možné používat katalánštinu, pokud se na tom všechny strany dohodnou, k čemuž dochází na Baleárských ostrovech jen velmi zřídka.

Výuka na státních baleárských školách probíhá ve španělštině a katalánštině. Dvojazyčné vyučování začíná už na mateřských školách, kde byla výuka v katalánštině umožněna již v roce 1975 a o čtyři roky později se stala povinnou (Serrano Vázquez, 1996, s. 389). Vzdělávání na Baleárských ostrovech upravuje Vyhláška 66/2001 z 4. května o vytvoření vzdělávacího programu pro mateřské školy na Baleárských ostrovech (katalánsky *Decret 66/2001, de 4 de maig, pel qual s'estableix el currículum de l'educació infantil a les Illes Balears*). V článku 9 se uvádí, že katalánština, jakožto jazyk komunikace a vzdělávání, se musí užívat minimálně ve stejné míře jako španělština a žáci musejí ovládat katalánštinu natolik, aby mohli v tomto jazyce normálně komunikovat a absolvovat v ní výuku na základních školách. Podle článku 18 Zákona 3/1986 z 29. dubna o jazykové normalizaci na Baleárských ostrovech mají žáci právo na výuku na základních školách v jejich jazyce, tedy v katalánštině nebo ve španělštině. V následujícím článku se píše, že katalánský jazyk a literatura musejí být povinným předmětem na všech základních a středních školách. Počet hodin věnovaných katalánskému jazyku a literatuře musí být minimálně stejný jako počet hodin věnovaných španělskému jazyku a literatuře. Žáci musejí být schopni komunikovat v obou jazycích. Vláda autonomního společenství musí rovněž zajistit jazykové vzdělávání učitelů. Vyučující a studenti na vysokých školách mají právo používat katalánštinu i španělštinu.

Zmínku o povinné výuce katalánského jazyka a literatury s minimálně stejnou hodinovou dotací, jakou má výuka španělského jazyka a literatury, nalezneme také ve Vyhlášce 92/1997 z 4. července upravující užívání a výuku katalánštiny, jazyka vlastního Baleárským ostrovům, na neuniverzitních školách na Baleárských ostrovech (katalánsky *Decret 92/1997, de 4 de juliol, que regula l'ús i l'ensenyament de i en lingua catalana, pròpia de les illes Balears, en els centres docents no universitaris de les illes Balears*), kde je také uvedeno, že ve výuce katalánštiny je třeba zohlednit jazykové zvláštnosti katalánštiny užívané na Baleárských ostrovech. Cílem těchto opatření bylo zlepšit znalost katalánštiny, neboť katalánštině bylo dříve věnováno jen pět či dokonce pouze čtyři hodiny týdně, a žáci proto ovládali mnohem lépe španělštinu než katalánštinu (Moll, 1994, s. 75). Obdobné formulace jako ve Vyhlášce 92/1997 z 4. července upravující užívání a výuku katalánštiny, jazyka vlastního Baleárským ostrovům, na neuniverzitních školách na Baleárských ostrovech nalezneme i ve Vyhlášce 92/2004 z 29. října o vytvoření vzdělávacího programu pro základní školy na Baleárských ostrovech (katalánsky *Decret 92/2004, de 29 d'octubre, pel qual s'estableix el currículum de l'educació primària a les Illes Balears*). Přibližně 50 % výuky na vysokých školách probíhá nyní v katalánštině, zatímco počátkem devadesátých let to bylo pouze 20 % (Siguan, 1992, s. 286).

Řadu ustanovení jazykového charakteru obsahuje rovněž Zákon 1/1998 z 10. března o postavení spotřebitelů a uživatelů v autonomním společenství Baleárské ostrovy (katalánsky *Llei 1/1998, de 10 de març, de l'Estatut dels Consumidors i Usuaris de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears*). V článku 14 se uvádí, že informace poskytované spotřebitelům a údaje na štítcích musejí být uvedeny v jednom z úředních jazyků autonomního společenství, z čehož tedy vyplývá, že nemusejí být uvedeny v obou jazycích, a to navzdory tomu, že v článku 20 se praví, že je potřeba podporovat užívání katalánštiny, jazyka vlastního Baleárským ostrovům, na štítcích výrobků a v informacích o poskytovaných službách. V článku 35 je uvedeno, že vláda autonomního společenství musí přijmout v této souvislosti příslušná opatření, jejichž součástí je zveřejnění speciálních slovníků umožňujících užívání obou jazyků v těchto oblastech. V článcích 50 a 51 jsou specifikovány dokonce i postihy a pokuty za nedodržování tohoto zákona.

Ustanovení o podpoře užívání katalánštiny obsahuje rovněž Zákon 11/2001 z 15. června upravující obchodní činnost na Baleárských ostrovech (katalánsky *Llei 11/2001, de 15 de juny, de l'ordenació de l'activitat comercial a les Illes Balears*). V článku 8 se můžeme dočíst, že příslušné orgány státní správy musejí podporovat užívání katalánštiny v obchodě a v podnicích majících více než tři zaměstnance mají spotřebitelé právo používat ten úřední jazyk, který si sami zvolí. V článku 52 tohoto zákona jsou uvedeny postihy za jeho nedodržování, včetně zavření podniku na dobu jednoho roku.

Podle šestého dodatečného ustanovení Zákona 5/2003 z 4. dubna o zdravotnictví na Baleárských ostrovech (katalánsky *Llei 5/2003 de 4 d'abril, de salut de les Illes Balears*) musejí být veškeré písemné i ústní informace pro pacienty poskytovány v katalánštině.

V Zákoně 3/1986 z 29. dubna o jazykové normalizaci na Baleárských ostrovech nenalezneme žádnou zmínku o médiích. Většina periodik na Baleárských ostrovech vychází ve španělštině a periodika v katalánštině, která lze na ostrovech koupit, jsou vydávána většinou v Katalánsku. Obdobná je i situace v rozhlasu a v televizi, a to i přes Zákon 15/2010 z 22. prosince o veřejnoprávní organizaci pro rozhlasové a televizní vysílání na Baleárských ostrovech (katalánsky *Llei 15/2010 de 22 de desembre de l'Ens Públic de Radiotelevisió de les Illes Balears*), podle kterého by měly být vysílány veškeré pořady v katalánštině.

Baleárské ostrovy upravují každý rok své jazykové předpisy a přijímají další zákony a vyhlášky na podporu katalánštiny. Jako příklad můžeme uvést Vyhlášku 1/2014 z 10. ledna o hodnocení a potvrzování znalostí katalánského jazyka (katalánsky *Decret 1/2014, de 10 de gener, d'avaluació i certificació de coneixements de llengua catalana*), které provádí Institut baleárských studií (katalánsky *Institut d'Estudis Balearics*), nebo Vyhlášku 11/2017 z 24. března o požadavku na znalost katalánského jazyka ve výběrových řízeních na vstup do veřejné služby a na obsazení pracovních míst ve správě Autonomního společenství Baleárské ostrovy (katalán-

sky *Decret 11/2017, de 24 de març, d'exigència del coneixement de la llengua catalana en els procediments selectius d'accés a la funció pública i per ocupar llocs de treball de l'Administració de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears*), která stanovuje požadavky na znalost katalánštiny pro jednotlivé kategorie úředníků podle Společného evropského referenčního rámce.

5. ZÁVĚR

Baleárské ostrovy mají stejnou politickou autonomii jako ostatní španělská autonomní společenství, které však využívají mnohem méně než jiná společenství. Katalánština není pro místní obyvatele, kteří necítí silnou sounáležitost s katalánsky mluvícím světem, tak důležitou součástí identity jako pro obyvatele Katalánska, a proto není pro místní politiky jazyková otázka tak prioritní jako pro politiky v Katalánsku. Řada místních obyvatel také nesouhlasí s rozšiřováním užívání katalánštiny ve formální komunikaci. I samotný pocit vlastní identity je na ostrovech díky imigraci z jiných částí Španělska i ze zahraničí méně silný než v Katalánsku či Baskicku. Pro obyvatele Baleárských ostrovů je navzdory vyhlášení jejich autonomie mnohem důležitější pocit příslušnosti ke konkrétnímu ostrovu než k celým Baleárským ostrovům. Katalánština, která je podle oficiálních zdrojů Evropské unie, se svými více než deseti miliony mluvčích devátým nejrozšířenějším jazykem Evropské unie,¹⁶ neplní na Baleárských ostrovech na rozdíl od Katalánska asimilační funkci a imigranti zde necítí potřebu se jí učit, neboť ji nepovažují za prestižní jazyk. Rozvoj katalánštiny brzdí také skutečnost, že velká část obyvatel ostrovů se poprvé setkala se standardní katalánštinou a začala ji užívat až po přijetí Zákona o jazykové normalizaci v roce 1986. Do té doby užívala, a v hojně míře užívá i dnes, v ústní komunikaci baleárské dialekty tohoto jazyka (Herling, 2008, s. 233). Standardizaci katalánštiny navíc považuje za hrozbu pro baleárské dialekty a baleárskou identitu, jejíž důležitou součástí tyto dialekty jsou. Termín katalánština ztotožňuje s katalánštinou užívanou v Katalánsku, nemá velké pochopení pro narůstající katalánský separatismus a má obavy z „barcelonského imperialismu“ (Radatz, 1989, s. 64). Navzdory emancipačním snahám, které pozorujeme ostatně i v jiných částech Španělska, nemá katalánština na Baleárských ostrovech z řady výše uvedených důvodů, ostatně jako jiné regionální jazyky užívané ve Španělsku,¹⁷ na rozdíl od Katalánska, šanci vzdorovat španělštině či ji dokonce porazit.

Bibliografie

BIBILONI CANYELLES, Gabriel: La llengua catalana: un futur esplendorós. In: *Fer una llengua és fer una nació*. Eds. G. Bibiloni – J. Bernat. Palma de Mallorca: ERC 1994, s. 27 – 41.

¹⁶ Zatímco například čeština je až dvanáctá.

¹⁷ Zejména galicijština a baskičtina.

CASNOVAS CAMPS, Miquel Àngel: *Història de les Illes Balears*. Palma de Mallorca: Editorial Moll 1998.

CERDÀ CAMPOMAR, Sebastià: *Política social i immigració a Mallorca*. Ed. S. Serra. Palma de Mallorca: Edicions Cort 2003, s. 249 – 296.

DOLS, Nicolau: Dos ejemplos de planificación lingüística en la educación: Catalunya Nord e Illes Balears. In: *Lletres asturianas*, 1995, č. 65, s. 105 – 116.

ETXEBARRIA, Maitena: *El bilingüismo en el Estado español*. Bilbao: FBV 1995.

ETXEBARRIA, Maitena: *La Diversidad de Lenguas en España*. Madrid: Espasa Calpe 2002.

GIMENO UGALDE, Esther: La evolución del régimen lingüístico del catalán en los Estatuts d'Autonomia catalanes. In: *La España multilingüe. Lenguas y políticas lingüísticas de España*. Eds. M. Doppelbauer – P. Cichon. Wien: Praesens Verlag 2008, s. 168 – 197.

GUGENBERGER, Eva: El castellano y las lenguas regionales en España: Bilingüismo e hibridación. In: *La España multilingüe. Lenguas y políticas lingüísticas de España*. Eds. M. Doppelbauer – P. Cichon. Wien: Praesens Verlag 2008, s. 31 – 52.

HERLING, Sandra: La política de normalización lingüística en las Islas Baleares: instituciones, obstáculos y tendencias actuales. In: *La España multilingüe. Lenguas y políticas lingüísticas de España*. Eds. M. Doppelbauer – P. Cichon. Wien: Praesens Verlag 2008, s. 233 – 248.

HERRERAS, José Carlos: *Lenguas y normalización en España*. Madrid: Editorial Gredos 2006.

HERRERAS, José Carlos: Políticas de normalización en la España democrática. In: *Actas del XVI Congreso de la Asociación Internacional de Hispanistas. Nuevos caminos del hispanismo*. Eds. P. Civil – F. Cremoux. Paris: Iberoamericana 2010, s. 185 – 198.

JOAN I MARÍ, Bernat: Dinàmica normalització-substitució a les Illes Balears. In: *Treballs de sociolingüística catalana*, 2004, roč. 18, s. 97 – 113.

KUHNEN DE ROCA, Verena: La immigració alemanya a Mallorca. In: *La immigració, països emissors i les Illes Balears*. Ed. S. Serra. Palma de Mallorca: Edicions Cort 2003, s. 179 – 184.

MELIÀ I GARÍ, Joan: La langue catalane dans les Îles Baléares. In: *Terminogramme*, 2002, č. 103-104, s. 191 – 212.

MELIÀ I GARÍ, Joan: La situació lingüística de les Illes Balears. *Comentaris al voltant d'una enquesta*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya 2002.

MIRALLES PLANTALAMOR, Joan – ITURRASPE BELLVER, Amaia: *Coneixements, actituds i usos lingüístics envers el català dels estrangers d'origen europeu al Pla de Mallorca*. Palma de Mallorca: Govern de les Illes Balears. Direcció General de Política Lingüística 2005.

MOLL, Aina: Tourisme, Immigration i ús de la llengua (1960-1989). In: *Estudis Baleàrics*, 1990, č. 37 – 38, s. 171 – 182.

MOLL, Aina: La tutela de la lingua en las Islas Baleares. In: *Euskera*, 1994, roč. 39, č. 1, s. 63 – 79.

PALLAS VALENCIA, Antonio: Índex associatiu de persones estrangeres a les Illes Balears. In: *La immigració, països emissors i les Illes Balears*. Ed. S. Serra. Palma de Mallorca: Edicions Cort 2003, s. 185 – 201.

PONS BOSCH, Jordi A.: Dades sobre la immigració a les Illes Balears. In: *La immigració, països emissors i les Illes Balears*. Ed. S. Serra. Palma de Mallorca: Edicions Cort 2003, s. 297 – 307.

PONS PARERA, Eva – VILA I MORENO, F. Xavier: *Informe sobre la situació de la Llengua Catalana (2003-2004)*. Barcelona: Observatori de la Llengua Catalana 2005.

QUEROL I PUIG, Ernest: Comparació dels usos i les representacions de les llengües a les Illes Balears, Catalunya, el País Valencià i Andorra. In: *Treballs de sociolingüística catalana*, 2004, roč. 18, s. 43 – 62.

QUEROL I PUIG, Ernest: *Els balears i el català: usos i representacions socials*. Palma de Mallorca: Documenta Balear 2004.

RADATZ, Hans-Ingo: Sprachliches Selbstverständnis und sprachliche Realität: ein soziolinguistisches Experiment zum Gebrauch balearischer Artikel. In: Zeitschrift für Katalanistik, 1989, č. 2, s. 64 – 90.

SALVÀ I TOMÀS, A.: La nova realitat geodemogràfica de les Illes Balears al començament del segle XXI: creixement de la població i fluxos migratoris. In: Treballs de sociolingüística catalana, 2004, roč. 18, s. 131 – 142.

SERRANO VÁZQUEZ, María del Carmen: Baleares, lengua y enseñanza. In: Revista Española de Lingüística, 1996, roč. č. 26, č. 2, s. 388 – 408.

SIGUAN, Miquel: España Plurilingüe. Madrid: Alianza Editorial 1992.

SIGUAN, Miquel: Conocimiento y uso de las lenguas en España. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas 1999.

SIGUAN, Miquel: Bilingüismo y lenguas en contacto. Madrid: Ariel 2001.

VIDAÑA FERNÁNDEZ, Luis: La immigració estrangera al sistema educatiu a les Illes Balears. In: La immigració, països emissors i les Illes Balears. Ed. S. Serra. Palma de Mallorca: Edicions Cort 2003, s. 202 – 248.

VILLAYERDE, Albert: Algunes dades sobre el coneixement i la transmissió del català a les Illes Balears. In: Treballs de sociolingüística catalana, 2003, roč. 17, s. 159 – 167.

Internetové zdroje

Generalitat de Catalunya. Llengua catalana. Dostupný na: <http://www.llengua.gencat.cat/ca>.

Govern Illes Balears. Dostupný na: <http://www.caib.es>.

Institut d'Estadística de Catalunya. Dostupný na: <http://www.idescat.cat>.

Institut d'Estadística de les illes Balears. Dostupný na: <http://www.ibestat.es>.

Institut d'Estudis Catalans. Dostupný na: <http://www.iec.cat>.

Leclerc, Jacques: Espagne. Aménagement linguistique dans le monde. Dostupný na: <http://www.axl.cefan.ulaval.ca/europe/espagne.htm>.

Universitat de les Illes Balears. Dostupný na: <http://www.uib.es>.